

Δημήτρης Ραυτόπουλος

Νομενκλατούρα

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΟΜΕΝΚΛΑΤΟΥΡΑ

Επιμέλεια: Θανάσης Κουραβέλος

Η-ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΟ
ΑΘΗΝΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2016

Πρώτη δημοσίευση:

Δημήτρης Ραυτόπουλος, «Νομενκλατούρα: ποιος άλλος φοβάται τον σοσιαλισμό;» Εφημερίδα *Η Αυγή*, 17 Μαΐου 1981

Πρώτη αναδημοσίευση:

Στου ίδιου *Σημεία στίξεως*, Στοχαστής, Αθήνα, 1987, σσ. 167-175

Προτεινόμενος τρόπος παραπομπής: Ραυτόπουλος Δημήτρης, *Νομενκλατούρα: ποιος άλλος φοβάται τον σοσιαλισμό;* Η-Εκδόσεις Πολιτειακό, Αθήνα, 2016

Η αναδημοσίευση του κειμένου γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη του συγγραφέα, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά.

Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.politeiako.gr/>

Για τον συγγραφέα

Ο Δημήτρης Ραυτόπουλος γεννήθηκε το 1924 στον Πειραιά και είναι κριτικός λογοτεχνίας, δοκιμιογράφος και δημοσιογράφος. Πήρε μέρος στην εαμική αντίσταση. Συμμετέχοντας στα Δεκεμβριανά, τραυματίστηκε βαριά. Εξορίστηκε διαδοχικά στην Ικαρία, τη Μακρόνησο και τον Αη Στράτη, όπου συνδέθηκε, μεταξύ άλλων, με τους Γιάννη Ρίτσο και Τίτο Πατρίκιο. Συνίδρυσε το περιοδικό *Επιθεώρηση Τέχνης*, το οποίο σηματοδότησε την αντισταλινική στροφή ενός μέρους της μετεμφυλιακής Αριστεράς. Την περίοδο της Δικτατορίας, στο Παρίσι όπου και αυτοεξορίστηκε, γνωρίστηκε με τον Άρη Αλεξάνδρου. Το 2014, η Επιτροπή Κρατικών Βραβείων Λογοτεχνίας του απένειμε ομόφωνα το Μεγάλο Βραβείο Γραμμάτων για το σύνολο του έργου του. Έγραψε, μεταξύ άλλων, τα *Άρης Αλεξάνδρου: ο εξόριστος* (Σοκόλη-Κουλεδάκη, 2004²), *Αναθεώρηση τέχνης: η Επιθεώρηση Τέχνης και οι άνθρωποί της* (Σοκόλη, 2006) και *Εμφύλιος και λογοτεχνία* (Εκδόσεις Πατάκη, 2012). Είναι παντρεμένος με την Κλερ Σαρνέ.

Για λόγους εξοικείωσης με τη σκέψη του κρίνουμε σκόπιμο να παραθέσουμε ορισμένα αποσπάσματα από πρόσφατες συνεντεύξεις και άρθρα του. Σχετικά με τις απαρχές της σύγχρονης κρίσης: «Η αρχή της παρακμής δεν είναι η μεταπολίτευση, αλλά ο Εμφύλιος. Ο Εμφύλιος διαμόρφωσε τις παρατάξεις της Δεξιάς και της Αριστεράς και την αναμεταξύ τους σύγκρουση, από τον Εμφύλιο ξεκίνησαν η ανομία, ο σαλταδορισμός και ο ατομικιστικός αναρχισμός, που έμαθε να αγνοεί την κοινωνία και να αφήνει τους ανθρώπους να μην έχουν το παραμικρό ενδιαφέρον για τη συμμετοχή τους σε οποιαδήποτε συλλογική διαδικασία».¹ Σχετικά με την ευθύνη της Αριστεράς για τον Εμφύλιο και τη συνέχειά του: «Εξακολουθώ πάντως να πιστεύω ότι η Αριστερά έχει βαριά συνευθύνη για τον Εμφύλιο και τη συνέχειά του, τη δικτατορία και το περιβόητο πολιτικό σύστημα που μας κληροδότησε. Μια ευθύνη που δεν την έχει αυτοκριτικά αναλάβει. Πάντα και για όλα φταίνε οι άλλοι. Ξεχνάει ότι, καταστατικά, η κομμουνιστική Αριστερά, ως παράρτημα της Γ΄ Διεθνούς, δεχόταν τη λενινική ντιρεκτίβα, τη μετατροπή της ταξικής πάλης σε διαρκή εμφύλιο».² Σχετικά με το ζήτημα Δύσης-Ανατολής: «Όχι, ο δυτικός πολιτισμός δεν είναι η ντροπή του ανθρώπινου γένους, όπως θέλει να μας πείσει ο νέος ανατολισμός αριστερής βλακείας. Όχι, δεν είναι υπεράνω κριτικής οι άλλοι πολιτισμοί, δεν είναι το ίδιο όλες οι αξίες».³ Σχετικά με το κοινωνικό κράτος στην Ευρώπη: «Δεν μπορούμε να μιλάμε σήμερα για νεοφιλελευθερισμό, δηλαδή δαιμονοποιημένο φιλελευθερισμό, σε κοινωνίες όπως οι ευρωπαϊκές, όπου αναπτύσσονται πολιτικές πρόνοιας και αλληλεγγύης. Όλα δεν είναι ιδεώδη κατά την ουτοπία, είναι απλώς σε ανθρωπιστική κατεύθυνση».⁴

Σχετικά με την κομμουνιστική δυστοπία: «Η μεσσιανική ουτοπία του κομμουνισμού χρεοκόπησε τραγικά παντού στον κόσμο όπου δοκιμάστηκε,

¹ «Η αρχή της παρακμής είναι ο Εμφύλιος», συνέντευξη στον Βαγγέλη Χατζηβασιλείου, Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων – Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, 28/01/2013.

² «Δημήτρης Ραυτόπουλος, Αριστερά και λογοτεχνική κριτική», συνέντευξη στον Μιχάλη Μοδινό και τον Ηλία Κανέλλη, *The Book's Journal*, Απρίλιος 2013, τχ. 30, σελ. 95.

³ «Χωρίς φόβο, αλλά πάντα με πάθος», συνέντευξη στην Όλγα Σελλά, εφημ. *Η Καθημερινή*, 04/02/2007.

⁴ Ο.π.

έφερε ανθρωπιστική καταστροφή, γενοκτονίες και τον πιο απόλυτο ολοκληρωτισμό, πραγματικά δολοφονικό. Η σύγκριση είναι συντριπτική εις βάρος του. Ποιος θα προτιμούσε να ζει στην Ανατολική και όχι στη Δυτική Ευρώπη του 20ού αιώνα, στην Ανατολική και όχι στη Δυτική Γερμανία, στη Βόρεια και όχι στη Νότια Κορέα, σήμερα;»⁵ Σχετικά με το ζήτημα του αναποφεύκτου της τραγικής κατάληξης του κομμουνισμού εξαιτίας της αφελούς του ανθρωπολογίας: «Αλλά, κατά τη γνώμη μου, αν τα πράγματα με τον κομμουνισμό δεν γίνονταν όπως έγιναν δεν θα πήγαιναν και πολύ διαφορετικά. Κατά βάθος, η κομμουνιστική θεωρία είναι λανθασμένη στη βάση της – δεν είναι το εποικοδόμημα που έφταιξε για ό,τι πήγε στραβά. Αν πιστεύεις ότι αξιωματικά οι άνθρωποι είναι ίσοι κι ότι κάποια παρεξήγηση τους διαίρεσε, κάνοντας τους μεν να εκμεταλλεύονται τους δε, και ότι αυτό το σύστημα μπορούμε να το καταργήσουμε –και πράγματι το καταργούμε– διά διατάγματος, από τη στιγμή εκείνη η ανάλυση όλη βασίζεται σε λάθος αφετηρία».⁶ Συμπερασματικά: «Αν αυτό είναι Αριστερά, δεν δέχομαι την ιδιότητα του αριστερού. Ενωώ την κομμουνιστική ή ριζοσπαστική Αριστερά, που ευδοκιμεί παρ’ ημίν, ενώ αδυνατεί να υπάρξει μια σοβαρή, σύγχρονη, ρεαλιστική Αριστερά, δηλαδή σοσιαλδημοκρατική... Επιμένω: η ελληνική Αριστερά είναι η πρώτη αντιδραστική δύναμη της χώρας...».⁷

Να σημειωθεί επίσης ότι, σε συνδυασμό με άλλες επιφυλλίδες καταγγελτικές του «κομμουνιστικού καταντήματος», το παρόν κείμενο δυσaréστησε την *Αυγή*, οδηγώντας τον Ραυτόπουλο σε διακοπή της μεταξύ τους συνεργασίας.⁸

Ενώ το ανελεύθερο των κομμουνιστικών καθεστώτων αποτελεί πλέον κοινή γνώση, η άγρια ταξική τους φύση παραμένει ταμπού: «μπορεί μεν να μην υπήρχε ελευθερία, υπήρχε όμως τουλάχιστον ισότητα», ακούγεται συχνά. Ήταν όμως έτσι;

⁵ «Δεν είμαστε το κέντρο του κόσμου», συνέντευξη στην Αγγελική Μπιρμπίλη, εφημ. *Athens Voice*, 16-22 Απριλίου 2015, τχ. 522, σελ. 15.

⁶ «Δημήτρης Ραυτόπουλος, Αριστερά και λογοτεχνική κριτική», *ό.π.*, σελ. 92.

⁷ Δημήτρης Ραυτόπουλος, «Αν αυτό είναι Αριστερά», εφημ. *Η Καθημερινή*, 19/07/2015.

⁸ «Δημήτρης Ραυτόπουλος, Αριστερά και λογοτεχνική κριτική», *ό.π.*, σελ. 94.

Νομενκλατούρα: ποιος άλλος φοβάται τον σοσιαλισμό;⁹

Δημήτρης Ραυτόπουλος

Η ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ των σοβιετικών πολιτικών τανκς στη Γαλλία υπέρ του Ζισκάρ ήτανε το τελευταίο «παράδοξο» του «υπαρκτού σοσιαλισμού» που είδαμε στη διεθνή πολιτική σκηνή. Χωρίς έκπληξη σχεδόν, μια και τέτοια φαινόμενα έχουνε προκαλέσει πια εθισμό. Στις γαλλικές εκλογές π.χ. είναι σεβάσμια παράδοση, κάτι σαν θεσμός, από την εποχή του Ντε Γκωλ, η σοβιετική επέμβαση υπέρ της Δεξιάς.

Ας εκπλαγούμε όμως: «Πώς είναι δυνατόν;!»

Πώς είναι δυνατόν ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» να προτιμάει τη Δεξιά από μια σοσιαλιστική αντίληψη, εκδοχή, πείραμα έστω στην εξουσία μιας μεγάλης δυτικής χώρας;

Η πιο εύκολη εξήγηση είναι η ιστορική, η ρομαντική: δυσπιστία, εχθρότητα κληρονομική, λενινιστική, απέναντι στη σοσιαλδημοκρατία, από την εποχή της κρίσης της Β΄ Διεθνούς (πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος) και συνέχεια του σεκταρισμού της Γ΄ Διεθνούς. Δεν πρόκειται γι' αυτό όμως και η απόδειξη είναι πρόσφατη σχετικά: όταν η γαλλική αριστερά έδινε τη μάχη ενωμένη στο «Κοινό πρόγραμμα», η σοβιετική βοήθεια στη Δεξιά ήτανε κυνικότερη, χονδροειδέστερη από τα τελευταία μπουκέτα της «Πράβδα» και του Τας στον πιο αντιδραστικό Πρόεδρο της μεταπολεμικής Γαλλίας.

Η δεύτερη εξήγηση, η «ρεαλιστική» ανάγεται στην εξωτερική πολιτική της ΕΣΣΔ, που είναι τάχα «άλλο πράμα» από το κοινωνικό σύστημα και την ιδεολογία του. Ο Ντε Γκωλ έβγαλε τη Γαλλία από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ και η Γαλλία ανταποκρίνεται σταθερά στα ανοίγματα της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής. Το ειδύλλιο Ζισκάρ-Μπρέζνιεφ στη Βαρσοβία πριν ένα χρόνο ακριβώς από σήμερα και λίγους μήνες μετά τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν επιβεβαίωνε τη συνέχεια. Αλλά με ποια λογική μια σοσιαλιστική κυβέρνηση στη Γαλλία, με συμμετοχή ή μη των κομμουνιστών, θα ήτανε λιγότερο από τη Δεξιά υπέρμαχος της ύφεσης και της ειρήνης ώστε να κουμπώνεται το Κρεμλίνο; Αν πάλι το ζήτημα δεν είναι ο ρόλος της Γαλλίας στη διεθνή ειρήνη (δεύτερος εξαγωγέας όπλων στη Δύση και τρίτος παγκόσμιος είναι η Γαλλία), αλλά η έμπρακτη ουδετερότητα και επιδοκιμασία σε επιχειρήσεις τύπου Αφγανιστάν –αύριο ίσως στην Πολωνία– τότε πρόκειται όχι για νόμιμο διπλωματικό ρεαλισμό αλλά για κακοήθη οππορτουνισμό, σύμπτωμα μιας ιμπεριαλιστικής πολιτικής επικίνδυνης για την ειρήνη.

Η γαλλίδα συγγραφέας Μαργκερίτ Ντυράς σε μια συνέντευξή της πριν το δεύτερο γύρο των προεδρικών εκλογών στο «Nouvelles Littéraires» λέει: *Το να ψηφίζεις Ζισκάρ είναι σα να ψηφίζεις Σοβιετική Ρωσία. Και ταυτόχρονα, σα να ψηφίζεις ενάντια στο Λεχ Βαλέσα, ενάντια στην Πράγα, ενάντια στον Αλιέντε, ενάντια στο Αφγανιστάν.*

Το πιο έντονο ιδεολογικό φαινόμενο σε παγκόσμια κλίμακα, τον τελευταίο καιρό, είναι η έξαρση της εχθρότητας, ο φόβος του «υπαρκτού σοσιαλισμού»

⁹ Όσον αφορά το κείμενο διατηρήθηκε η ορθογραφία, όχι όμως και η στίξη, του πρωτοτύπου. (Σ.τ.ε.)

απέναντι σε οποιαδήποτε σοσιαλιστική απόπειρα σε Δύση και σ' Ανατολή. Τον ίδιο καιρό που η επίσημη σοβιετική προπαγάνδα γινόταν κομματάρχης του Ζισκάρ, πολλαπλασιάζονταν οι επιθέσεις κατά των «αντισοσιαλιστικών στοιχείων» της Πολωνίας (της εργατικής τάξης και της αγροτιάς) και εναντίον κάθε αντίληψης του σοσιαλισμού διαφορετικής από εκείνη της Μόσχας. Άλλος σοσιαλισμός δεν υπάρχει... οργίζεται ο αναιδής εγκάθετος Χούζακ.

Ποιος φοβάται λοιπόν σήμερα το σοσιαλισμό; Εκτός από τον καπιταλισμό ποιος άλλος φοβάται τον... ουτοπικό σοσιαλισμό; Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός».

Η νομενκλατούρα φοβάται. Φοβάται την εργατική τάξη και την αγροτιά, που τους έχει αρπάξει την εξουσία, φοβάται τους ελεύθερους διανοούμενους, τις ιδέες, την ελευθερία. Φοβάται την ελπίδα που πάει ν' ανατείλει μέσα στη μαυρίλα της κρίσης των δύο εκμεταλλευτικών συστημάτων, του καπιταλισμού και του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Ο φόβος της και το μίσος της είναι καθαρά ταξικά: από το ξύπνημα των εκμεταλλευόμενων κινδυνεύουν τα μεσαιωνικά προνόμιά της, η απεριόριστη και άνομη εξουσία της, που έχει καταργήσει την κοινωνία των πολιτών και έχει εγκαθιδρύσει την πιο στυγνή στρατοπεδική κοινωνία της ιστορίας.

Η λέξη έγινε θλιβερά διάσημη από την διεκδίκηση των εξεγερμένων εργατών του Γκντανσκ: να καταργηθεί η νομενκλατούρα. Αυτή την κακόχη στ' αυτιά μας λατινική λέξη διάλεξε για τον εαυτό της, με σύμπλεγμα ενοχής και απόκρυψης, η ίδια η κυρίαρχη τάξη στο νέο εκμεταλλευτικό σύστημα, τον «υπαρκτό σοσιαλισμό». Ο όρος μ' αυτή τη σημασία δεν υπάρχει βέβαια στα λεξικά και τις εγκυκλοπαίδειες, υπάρχει όμως σε κομματικά κείμενα. Νομενκλατούρα είναι ο κατάλογος των πόστων στον κομματικό και στον κρατικό μηχανισμό, αλλά και των προσώπων που τα κατέχουν, σύμφωνα με τον ομολογημένο ορισμό.¹⁰ Η Νομενκλατούρα είναι η μόνη κυρίαρχη τάξη στην εποχή μας που έχει το λίμπρο ντ' όρο της.

Να λοιπόν. Το σωτήριο έτος 1980, όπου κατά το πρόγραμμα του ΚΚΣΕ θα είχε οικοδομηθεί στην ΕΣΣΔ η αταξική κομμουνιστική κοινωνία έχουμε τα αποκαλυπτήρια της νομενκλατούρας, μαζί μ' ένα μεγάλο κύμα εργατικών εξεγέρσεων στον «υπαρκτό σοσιαλισμό», τάσεις φυγής στην Δύση και εξαγωγή του σοσιαλισμού με τα τανκς.

Ο νέος Μαρξ που θα μελετήσει και θα αναλύσει το νέο εκμεταλλευτικό σύστημα –ιστορικό τέρας απρόβλεπτο από το μαρξισμό– δεν φάνηκε ακόμα. Φάνηκε για την ώρα ένα βιβλίο που το αποκαλύπτει από τα μέσα και το περιγράφει πιστά σε 460 συναρπαστικές σελίδες όπου δεν υπάρχει χώρος για φιλολογία, αλλά μόνο για γνώση, στοιχεία, νηφαλιότητα. Είναι το βιβλίο του Μικαέλ Βοσλένσκυ *Η Νομενκλατούρα: οι προνομιούχοι στην ΕΣΣΔ*.¹¹ Έχω στα χέρια μου τη γαλλική έκδοση που εξαντλήθηκε αμέσως τον περασμένο Δεκέμβρη, με πρόλογο του κομμουνιστή ιστορικού Ζαν Ελλενστάιν. Προηγούμενα, τον ίδιο χρόνο, είχε εκδοθεί στα γερμανικά. Ο συγγραφέας του, επίσημος σοβιετικός ιστορικός ως τη στιγμή που η συνείδησή του

¹⁰ *Η οικοδόμηση του κόμματος*, εγχειρίδιο μελέτης, Μόσχα 1978, σσ. 280-281.

¹¹ Michael Voslensky, *La Nomenclatura: les privilégiés en U.R.S.S.*, Pierre Belfond, Παρίσι, 1980 (ελλ. έκδ.: Μιχαήλ Βοσλένσκυ, *Η Νομενκλατούρα: οι προνομιούχοι της Σοβιετικής Ένωσης*, μφρ. Καίτη Δ. Παπαναστασίου, επιμ. Διον. Ι. Τσουράκης, «Νεοεκδοτική» ΕΠΕ, Αθήνα, 1981).

επαναστάτησε και από μπολσεβίκικη οικογένεια, υπήρξε ο ίδιος μέλος της νομενκλατούρας: είχε υπεύθυνα πόστα στο εξωτερικό, μετά ήταν καθηγητής της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Λουμούπα της Μόσχας και μέλος του συμβουλίου της Ακαδημίας κοινωνικών επιστημών κοντά στην Κεντρική Επιτροπή.

Η έρευνα του Βοσλένσκυ γίνεται με ταξικά μαρξιστικά κριτήρια, επικαλείται τη θεωρία των κλασικών του μαρξισμού. Αποφεύγει να υποκύψει σε οποιοδήποτε πάθος ή να μεταφέρει ανευθυνολογίες, αποφεύγει τη συναισθηματική κρίση (όχι όμως και την ηθική) και περιέχει πληθώρα από στοιχεία, στατιστικά και άλλα, όσα επιτρέπει να διαφύγουν το γιγάντιο σύστημα απόκρυψης, που χαρακτηρίζει κρατικά μυστικά ακόμα και στοιχειώδη νούμερα της οικονομίας. Οι κατάλογοι της νομενκλατούρας είναι από τα πιο «εμπιστευτικά» ντοκουμέντα, που μόνο ένας μικρός κύκλος υπεύθυνων μπορεί να πλησιάσει και μόνο για την περιφέρειά του, ή τη σφαίρα του.

Η κοινωνιολογική δομή της κοινωνίας δεν μπορεί ούτε επιτρέπεται να είναι κρατικό μυστικό. Στην ΕΣΣΔ κρύβουν το γεγονός της ύπαρξης μιας κυρίαρχης τάξης για να μην το μάθει ο κόσμος. Για να μάθουν οι άνθρωποι τι είναι αυτή η τάξη, γράφω το βιβλίο τούτο. Μ' αυτές τις λέξεις κλείνει το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου – με τον τίτλο «Μια τάξη κρυμμένη».

Για το κρυφό της Νομενκλατούρας και το κόμπλεξ της, ο Ελλενστάιν γράφει στον πρόλογό του:

Η νομενκλατούρα πραγματικά ντρέπεται για τον εαυτό της. Δεν θέλει να γίνει γνωστή. Δεν παίρνει την ευθύνη της γι' αυτό που είναι. Ζει μόνο στο σκοτάδι. Κρύβεται σε λαγούμια, όπου η κοινωνιολογία δυσκολεύεται να την ξετρυπώσει. Κρύβει τα προνόμιά της (...) Είναι εθνικιστική και μιλάει για διεθισμό. Είναι ρατσιστική και μιλάει γι' αντιρατσισμό. Είναι προνομιούχα και μιλάει για πάλη ενάντια στα προνόμια. Θέλει τον επεκτατισμό και τον ηγεμονισμό και μιλάει για πάλη ενάντια στον ιμπεριαλισμό (...) Ποτέ ασφαλώς στην ιστορία, και το λέω ζυγίζοντας τις λέξεις μου, ένα καθεστώς δεν έδειξε τόση υποκρισία και τόση κρυψίνοια.

Πόσοι και ποιοι είναι οι αφέντες στον «υπαρκτό σοσιαλισμό»; Τοπ σίκρετ, λέει ο Βοσλένσκυ, υπολογίζει όμως το δυναμικό της με βάση τα στοιχεία των απογραφών του πληθυσμού του 1959 και 1970, καθώς και στοιχεία από επίσημα προπαγανδιστικά κείμενα. Το 1970 σε διευθυντικές θέσεις του κόμματος και του κράτους σημειώνονται 76.847 πρόσωπα. Είναι η αφρόκρεμα της ελίτ. Συνολικά 250.000 πρόσωπα ασκούν κάποια εξουσία, μικρή ή μεγάλη (το 1 τοις χιλίοις του πληθυσμού). *Αυτή η ομάδα, που ούτε εκλέγεται, ούτε ανακαλείται από το λαό, αποφασίζει για τις τύχες του και του δίνει τις πολιτικές κατευθύνσεις,* γράφει ο Μ.Β. Το σύνολο των προνομιούχων υπολογίζεται σε 750.000 και σε 3 εκατομμύρια μαζί με τα μέλη των οικογενειών τους, δηλαδή, λιγότερο από το 1,5% του πληθυσμού.

Το χαρακτηριστικό και η ιδιομορφία αυτής της κυρίαρχης τάξης είναι ακριβώς ότι ταυτίζεται με το κράτος, όπως στη φεουδαρχία. Τα προνόμιά της και οι απολαβές της όμως δεν στηρίζονται σε τίτλους ιδιοκτησίας, ούτε στο επίσημο δίκαιο, είναι αντίθετα στο Σύνταγμα και στην επίσημη ιδεολογία. Είναι

λοιπόν παράνομα. Γι' αυτό η νομενκλατούρα μετέρχεται χοντροκομμένες πονηρίες και τερτίπια για να τα αποκρύψει, να τα μακιγιάρει.

Ο νομενκλάτορ (ας τον ονομάσουμε έτσι, χάρη στην παρήχηση με το -κράτωρ) είναι ισόβιος όσο ανίκανος και να αποδειχθεί, διατηρεί το στάτους του προνομιούχου ακόμα κι αν μετατεθεί, λόγω βαριάς ανικανότητας, σε άλλο, κατώτερο πόστο. Εκτός αν κάνει κομματικό στραβοπάτημα, οπότε διαγράφεται από το κόμμα, από τη νομενκλατούρα και πέφτει στην κόλαση αυτών που δεν έχουν στον ήλιο μοίρα. Επιλέγεται για να μπει στη νομενκλατούρα με κριτήρια πολιτικά και όχι την ικανότητα για το συγκεκριμένο πόστο, ώστε να ξέρει ότι το κατέχει χάρη στην εύνοια των ανωτέρων του και ότι μπορεί πολύ εύκολα να αντικατασταθεί.

Ο συγγραφέας περιγράφει με λεπτομέρειες, που θα τις έλεγα χαριτωμένες, αν δεν ήταν αηδιαστικές, τον τρόπο και τη διαδικασία ανάδειξης των νομενκλατόρων, τη συμπεριφορά τους, το στυλ τους, το ήθος τους: δουλοπρέπεια προς τα πάνω, αυταρχικότητα και αυθαιρεσία προς τα κάτω, ίντριγκα και χαμέρπεια. Ένας μουντός, επίφοβος και συνάμα γελοίος κοινωνικός πίνακας σχηματίζεται από τις περιγραφές αυτού του κόσμου των γραφείων με τη σιδερένια ετικέτα του, το τελετουργικό του, τη γλώσσα του και τον τυφλό μηχανισμό του.

Η τάξη αυτή έχει στα χέρια της ένα υπερμονοπώλιο, το κράτος, όλα τα μέσα παραγωγής, όλο τον εθνικό πλούτο, χωρίς κανένα έλεγχο από άλλη μερίδα του πληθυσμού, ζει και κινείται σε χώρο στεγανό, από φόβο και περιφρόνηση για το λαό, τρώει σε ιδιαίτερες καντίνες και εστιατόρια, προμηθεύεται εκλεκτά τρόφιμα (την «κρεμλιόβκα») ή έτοιμα πλούσια εδέσματα, ψωνίζει σε ειδικά τμήματα μαγαζιών, διαθέτει ευρύχωρα διαμερίσματα, ιδιόκτητη ντάτσα (εξοχική κατοικία) και δικαίωμα διακοπών σε κρατικές βίλες με φρουρά και ψηλή μάντρα, αυτοκίνητο με σωφέρ, ταξιδεύει σε ειδική θέση ή με ειδικό αεροπλάνο και θάβεται σε ιδιαίτερα νεκροταφεία!...

Ο Λένιν είχε δεχτεί την ανάγκη κάποιας ενισχυμένης αμοιβής για τα στελέχη, που να μην ξεπερνάει την αμοιβή του ειδικευμένου εργάτη...

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, ο μέσος μισθός ενός εργαζόμενου στην ΕΣΣΔ είναι 167 ρούβλια (10.600 δραχμές [31,11 ευρώ]). Είναι τρεις φορές χαμηλότερος από το μεροκάματο του γάλλου εργάτη και δύο φορές χαμηλότερος από το επίδομα του γάλλου άνεργου. Στην πραγματικότητα, αυτός είναι ο καλός μισθός, λέει ο Μ.Β., ενώ ο συνηθισμένος μισθός των πολλών είναι 100 ρούβλια (6.300 δραχμές [18,49 ευρώ]). Εδώ ο απολογητής έχει την απάντηση έτοιμη: Ναι, ο μισθός είναι ονομαστικά χαμηλός αλλά υπάρχει και το «αόρατο τμήμα» του μισθού. Υπάρχουν οι κοινωνικές παροχές, φθηνά τρόφιμα, φθηνό νοίκι, πάμφθηνες συγκοινωνίες, δωρεάν περίθαλψη.

Ο Μ.Β. αποκαλύπτει τη μόνιμη μιζέρια του σοβιετικού λαϊκού νοικοκυριού, που διαθέτει το 80% του οικογενειακού εισοδήματος, για το φαγητό, ενώ κανένας εργαζόμενος δεν μπορεί να θρέψει μια οικογένεια μόνος του, χωρίς τη δουλειά της γυναίκας του ή των ενήλικων παιδιών. Υπάρχουν φθηνά μακαρόνια, ψωμί, πατάτες. Τα καλύτερα είδη διατροφής σπανίζουν, κατά καιρούς εξαφανίζονται και είναι πανάκριβα (κρέας, ψάρια, φρούτα, σοκολάτα, καφές κλπ.). Η προμήθεια τροφίμων για το σπίτι είναι η μόνιμη

αγωνία και το μαρτύριο της νοικοκυράς (γυναικεία δουλειά είναι κι εκεί το πανέρι, η κουζίνα).

Το νοίκι είναι πραγματικά φθηνό, αλλά ο κάθε κοινός θνητός έχει στο μερτικό του 9 τετ. μέτρα (3Χ3 μ.). Αυτός είναι ο απατηλός μέσος όρος, ενώ οι λίστες εκείνων που διαθέτουν λιγότερο από 4 τ.μ. είναι ατελείωτες στην ουρά των υποψηφίων για στέγαση, που περιμένουν χρόνια και χρόνια.

Η περίθαλψη! Άλλος μύθος που μας έχει γαλουχήσει. Για να περάσει μια ιατρική εξέταση ο κοινός θνητός πρέπει να σταθεί στην ουρά ώρες. Διάρκεια επίσκεψης 17 λεπτά, από τα οποία τα μισά για γραφειοκρατικές διατυπώσεις. Το μπαξίσι στο γιατρό, στο νοσοκομείο, είναι θεσμός. Καλή ώρα... Ένα μικρό αυτοκίνητο, για το σοβιετικό πολίτη, αντιπροσωπεύει τους μισθούς τρισήμισυ χρόνων.

Γιατί αυτή η χρόνια μιζέρια της ελαφράς βιομηχανίας και της γεωργίας; Εκτός από την έλλειψη κινήτρων, την απογοήτευση των εκμεταλλεόμενων και την ανικανότητα των διορισμένων νομενκλατόρων, ο Μ.Β. υπογραμμίζει την ίδια την εκτίμηση της νομενκλατούρας. Αυτή θεωρεί καθαρή απώλεια –αναγκαία δυστυχώς– την παραγωγή αγαθών, εκτός βέβαια από όσα εκλεκτά ντόπια και ξένα εξασφαλίζει πλουσιοπάροχα στον εαυτό της.

Πόσα κερδίζουν οι νομενκλάτορες;

Ο μισθός ενός προϊσταμένου τμήματος της Κ.Ε. είναι 450 ρούβλια, δηλαδή μόνο 3-4 φορές μεγαλύτερος από το μισθό του κοινού θνητού. Γι' αυτόν όμως υπάρχει πραγματικά το «αόρατο τμήμα του μισθού». Η «κρεμλιόβκα», *καμάρι και περηφάνεια κάθε φτασμένου νομενκλάτορα*, δηλαδή κουπόνια που δίνουν το καθένα τους ένα πανέρι με εκλεκτά τρόφιμα, άγνωστα στην αγορά, ισοδυναμεί μ' ένα συμπλήρωμα μισθού 70 ρούβλια με τιμές του 1929 (200 σημερινά ρούβλια). Σ' αυτά προσθέτει ο Μ.Β. διάφορα πριμ που αντικατέστησαν το φακελάκι της σταλινικής χοντροκοπιάς, το προνόμιο της εισόδου σε ειδικά μαγαζιά και μπουφέδες, τις αμοιβές για άρθρα που γράφουν με τα πόδια χιλιάδες νομενκλάτορες για τα κομματικά, συνδικαλιστικά και άλλα έντυπα: 300 ρούβλια (τρεις μηνιαίοι μισθοί ενός εργάτη) για 24 δακτυλογραφημένες σελίδες. Η τιμή με το ζύγι...

Οι μεγάλοι νομενκλάτορες διαθέτουν διπλή αστική κατοικία, ιδιόκτητη ντάτσα, όχι όλοι, γιατί τους εξυπηρετούν καλύτερα τα πολυτελή διαμερίσματα στις κρατικές βίλες, που δεν τους στοιχίζουν και τίποτα, για τον παραθερισμό τους. Οι κυρίες των νομενκλατόρων δεν εργάζονται, βέβαια, και προκαλούν το κοινό αίσθημα με το λούσο τους, την επίδειξη χλιδής και την ανοησία τους.

Εκτός από τον υλικό πλούτο, η ηδονή της εξουσίας προσθέτει το άρωμά της στη ζωή της νομενκλατούρας. Καμιά κυρίαρχη τάξη στον κόσμο δεν έχει τόση εξουσία όσο αυτή. Ο συγγραφέας δίνει ζωηρούς πίνακες από τη ζωή αυτής της παράξενης πανίδας, τα φαγοπότια της, τις διασκεδάσεις της, τα ήθη της, την αδράνειά της. Μαθαίνουμε π.χ. ότι στη νομενκλατούρα δεν θεωρείται σικ να εργάζεται κανείς χειρωνακτικά, κι έτσι κανείς δεν καλλιεργεί ένα κήπο. Δεν είναι γνώρισμα φτασμένου γραφειοκράτη το να οδηγεί μόνος του το αυτοκίνητό του, κι έτσι ξαπλώνει στο πίσω κάθισμα, όσο κι αν του αρέσουν τα σπορ. Και υπάρχουν άνθρωποι που κάθονται με τις ώρες στον κήπο της βίλας τους ακίνητοι, κοιτάζοντας ίσια μπροστά τους. Τόση είναι η περιφρόνηση στην εργασία, στο προλεταριάτο. Κι ένα μέλος της μοναδικής αυτής ελίτ δεν μπορεί να έχει στο γραφείο του λιγότερα από έξη τηλέφωνα!...

Η προβολή φιλμ πορνό εν στενώ κύκλω είναι κάτι ευεξήγητο σε μια τέτοια ελίτ. Πώς να εξηγήσεις κανείς όμως το μπαξίσι στις υπηρεσίες, την ανεκτή διαφθορά, την αγοραπωλησία των πόστων που βεβαιώνει ο συγγραφέας; Οι σχετικές ταρίφες που περιέχονται σε εμπιστευτικές εκθέσεις είναι τρομακτικές. Αναφέρεται π.χ. ότι το 1969, το πόστο του πρώτου γραμματέα περιοχής του Αζερμπαϊτζάν κόστιζε 200.000 ρούβλια. Η νομενκλατούρα ανέχεται τη διαφθορά, που είναι πάγιος θεσμός ιδιαίτερα στην Υπερκαυκασία και στην Κεντρική Ασία. Και ο λόγος που την ανέχεται είναι πολύ απλός: η υψηλή ταρίφα εξασφαλίζει την κατοχή του πόστου από ένα νομενκλάτορα πρώτου μεγέθους. Και τείνει στην ανεπίσημη καθιέρωση των κληρονομικών δικαιωμάτων της νομενκλατούρας.¹²

Να γιατί η εργατική εξέγερση στην Πολωνία ανησυχεί τόσο τη Μόσχα. Η αμφισβήτηση των προνομίων και της παντοδυναμίας της νομενκλατούρας όπου στην Ευρώπη, της φαίνεται –και δίκαια– σαν αρχή του τέλους για τη βασιλεία της. Για τον ίδιο λόγο, η άνοδος, η νίκη των δυνάμεων της κοινωνικής αλλαγής στη Δύση, όταν αυτές τις δυνάμεις δεν τις ελέγχει (και δεν μπορεί ποτέ να τις ελέγχει απόλυτα) φέρνουν κακά προαισθήματα στη νομενκλατούρα. Πρέπει να κατανοήσουμε επίσης γιατί τα σοβιετοκίνητα Κ.Κ. αισθάνονται τόσο αλληλέγγυα με τη νομενκλατούρα, γιατί παίρνουν θέσεις συχνά αντιδραστικές, ακόμα και όταν αυτό τα χαντακώνει ή χαντακώνει την υπόθεση της δημοκρατίας (η αποδυνάμωση του Γαλλικού Κ.Κ. είναι το πιο πρόσφατο παράδειγμα). Οι απαρασιίς του κωφού δόγματος αισθάνονται προκαταβολικά (και είναι σ' ένα βαθμό) μέλη της διεθνούς νομενκλατούρας.

Η μεγάλη ελπίδα σήμερα είναι ότι οι λαοί αρχίζουν ν' απορρίπτουν τον εκβιασμό της επιλογής: καπιταλισμός ή «υπαρκτός σοσιαλισμός». Μόνο οι

¹² Ο Ραυτόπουλος επανεξετάζει το ζήτημα της ανισότητας στην κομμουνιστική Ρωσία σε ένα πρόσφατο άρθρο του με τίτλο «Μαύρο στα κανάλια, φως στην ιδεολογία» στην εφημ. *Athens Voice*, 25 Φεβρουαρίου – 2 Μαρτίου 2016, τχ. 558, σσ. 6-7. Αξίζει να παραθέσουμε ένα εκτενές, συναφές απόσπασμα: «Στην πραγματικότητα, το σοβιετικό καθεστώς ξεπέρασε και τον πιο άγριο καπιταλισμό στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, αν πάρουμε στοιχεία από την αγορά εργασίας και χωρίς να λογαριάσουμε την αναβίωση της δουλοκτησίας, με δουλοκτήτη το κράτος και δούλους τον πληθυσμό του “αρχιπελάγου Γκούλαγκ”. Έγραφε ο Λ. Τρότσκι το 1936: «Υπάρχουν μισθοί 100 ρουβλίων και άλλοι 8-10 χιλιάδων ρουβλίων. Οι μεν ζουν σε τρώγλες, με τρύπια παπούτσια, οι άλλοι μετακινούνται με πολυτελή αυτοκίνητα και διαθέτουν πολυτελή διαμερίσματα, βίλα κοντά στη Μόσχα και άλλη βίλα στον Καύκασο» (Λέον Τρότσκι, «Η δίκη της Μόσχας – η δίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης», *Bulletin de l'Opposition (Bolcheviki-Léninistes)*, Οκτώβριος 1936, 52-53:2). Ο Γάλλος κομμουνιστής οικονομολόγος Σαρλ Μπετελέμ διαπίστωνε την εξής εισοδηματική κλίμακα: εργάτης 100 ρούβλια, διευθυντής 3000 ρ., συγγραφέας (καλός κομματικός) 16.000 ρ., αντιπρόεδρος της κυβέρνησης 25.000 ρ. (250 εργατικοί μισθοί) (Βλέπε Charles Bettelheim, *La planification soviétique/Η σοβιετική σχεδιοποίηση*, M. Rivière, Παρίσι, 1945 και *Οι ταξικοί αγώνες στην ΕΣΣΔ: 1η περίοδος 1917-1923*, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα, 1975). Κατά τον Κορνήλιο Καστοριάδη το 15% του σοβιετικού πληθυσμού καρπούται το 84% του κοινωνικού προϊόντος και ο λαός –το 85% του πληθυσμού– το 16%, έχουμε δηλαδή μια σχέση αντιστρόφως ανάλογη (Κορνήλιος Καστοριάδης, *Η γραφειοκρατική κοινωνία*, Β' Τόμος: *οι παραγωγικές σχέσεις στη Ρωσία*, Βέργος, Αθήνα, 1973 & *Η γραφειοκρατική κοινωνία*, Β' Τόμος: *η επανάσταση κατά της γραφειοκρατίας*, Αμφορέας, Αθήνα, 1979). Τα προνόμια και τη χλιδή της νομενκλατούρας δεν τα είχε, μετά το μεσαίωνα, καμιά κοινωνική τάξη στη Δύση. Αντίστοιχα, το προλεταριάτο (που η δικτατορία ήταν δική του!...) ζούσε στη μιζέρια: από τη διατροφή, τη στέγαση, την περίθαλψη, ως τις συντάξεις πείνας. Πασίγνωστες είναι οι τεράστιες ουρές για προμήθεια τροφής και οι άθλιες συνθήκες κατοικίας: 4-9 τ.μ. κατ' άτομο, κοινή κουζίνα, τουαλέτα, λουτρό... (κατά όροφο)». (Σ.τ.ε.)

νομενκλάτορες και οι προπαγανδιστές του καπιταλισμού σήμερα, παράξενα ομοϊδεάτες ορύονται ότι αυτός είναι ο σοσιαλισμός, ο «υπαρκτός», άλλος δεν υπάρχει, ούτε θα υπάρξει ποτέ. Έτσι, η νομενκλατούρα και τα φερέφωνά της μπορούν να αποκαλούν τους Πολωνούς εργάτες «αντισοσιαλιστικά στοιχεία» και ο Ζισκάρ, ο εκλεκτός του Μπρέζνιεφ, να επισείει στην τελευταία του τηλεοπτική παρουσία πριν από την τελική αναμέτρηση, το φόβητρο των Σοβιέτ.

Μπορεί, νομίζω, να ξαναγραφτεί σήμερα η πρώτη φράση του Κομμουνιστικού Μανιφέστου ελαφρά παραλλαγμένη:

Μια φοβέρα πλανιέται πάνω από τη Δυτική και την Ανατολική Ευρώπη: η φοβέρα του σοσιαλισμού. (Του «ουτοπικού» βέβαια).